

La traducció d'unitats fraseològiques de *La plaça del Diamant*: trasllat a l'espanyol, l'italià, l'alemany i el rus*

Josep R. Guzman

Universitat Jaume I. Departament de Traducció i Comunicació
Avinguda de Vicent Sos Baynat, s/n
12071 Castelló de la Plana
guzman@uji.es
ORCID: 0000-0002-4532-6165

Resum

El treball analitza les traduccions d'una sèrie d'unitats fraseològiques (UF) (*a bots i barrals, fer els gegants, com un gall de panses, com el rosari de l'aurora, pentinar el gat, engegar el barret al foc, saber de quin mal s'ha de morir, el més calent a l'aigüera i quedar(-se) per (a) vestir sants*) pertanyents a *La plaça del Diamant*, traslladades a l'espanyol, a l'italià, a l'alemany i al rus. Amb aquest objectiu, en primer lloc es revisa el concepte d'UF i la seua taxonomia. En segon lloc, s'ha dissenyat un quadre de flux que recull les diverses possibilitats d'avaluar les solucions adoptades en les UF esmentades. Així, en aquest quadre es té en compte no sols la possibilitat de traduir una UF del text original (TO) per una UF en el text meta (TM), sinó també per qualsevol altra cadena de caràcters. En el primer cas, es fa la distinció entre col·locacions, locucions i parèmies, i en el segon, entre la còpia directa, la paràfrasi i l'omissió. A partir d'aquest nivell, s'avalua la solució segons la correspondència conceptual, la imatge de referència, la composició amb la UF del TO o el ventall de possibilitats que apareixen en el sistema lingüístic del TM i la seua concreció en el text.

Paraules clau: traducció; unitats fraseològiques; La plaça del Diamant

Abstract. *The translation of phraseological units from La plaça del Diamant into Spanish, Italian, German and Russian*

This paper analyses a series of phraseological units (PUs) (*a bots i barrals, fer els gegants, com un gall de panses, com el rosari de l'aurora, pentinar el gat, engegar el barret al foc, saber de quin mal s'ha de morir, el més calent a l'aigüera and quedar(se) per (a) vestir sants*) belonging to *La plaça del Diamant*, by Mercè Rodoreda, and its translations into Spanish, Italian, German and Russian. So, firstly, the concept of UF and its taxonomy are reviewed. Secondly, a flow

* Vull agrair els comentaris i suggeriments al treball que han fet Josep Marco Borillo, Heike van Lawick i els revisors. Igualment m'agradaria informar que aquest treball té el suport de la Universitat Jaume I [UJI-B2017-58] i del Ministeri de Ciència i Innovació [PID2019-103953GB-I00].

chart has been designed to show the various possibilities for evaluating the solutions adopted in the PUs mentioned. Thus, we consider not only the possibility of translating a UF in the original text (TO) by a UF in the target text (TM), but also by any other character string. In the first case, a distinction is made between collocations, locutions and other phraseological expressions. In the second case the distinction is between direct copying, paraphrasing and omission. Finally, the suggested translation is evaluated according to the conceptual correspondence, the reference image, the composition with the UF of the TO, or the range of possibilities which appear in the linguistic system of the TM and its concretion in the text.

Keywords: translation; phraseological units; La plaça del Diamant

Sumari

1. Introducció	4. Les UF a <i>La plaça del Diamant</i> :
tècniques i distribució
2. Les UF: caracterització
i taxonomia	5. Conclusions
3. La traducció de les UF	Referències bibliogràfiques

1. Introducció

La plaça del Diamant és una de les obres escrites en català més traduïdes. En concret, segons la Fundació Mercè Rodoreda (<<https://www.mercerodoreda.cat/traduccion>>), ho ha estat quasi cinquanta vegades. Bé que és cert que a algunes llengües ho ha estat diverses vegades. Així, tres vegades a l'anglès, dues a l'espanyol, a l'italià, al portuguès, al neerlandès, per esmentar-ne només unes quantes de repetides, però s'han fet traduccions a llengües tan llunyanes del català com el turc, el vietnamita, el xinès, l'hindi o el japonès. Mallafrè (2008) fa un repàs de les característiques dels traductors i de la recepció de l'obra en les diverses traduccions.

Igualment, Mallafrè (2020: 320-321) recordava la necessitat de veure «com s'ho fan llengües pròximes o més remotes» a l'hora de resoldre «moltes frases fetes i expressions catalanes» aparegudes en *La plaça del Diamant*. Anteriorment, en el seu treball publicat en els *Estudis de literatura i crítica oferts a Carles Miralles* (2014), i reproduït a *Uns i altres. Literatura i traducció* (2016), ja havia fet l'anàlisi i la comparació d'una sèrie d'expressions amb les tres traduccions a l'anglès de *La plaça del Diamant*. En total, en aquest treball de Mallafrè l'anàlisi es fa sobre una cinquantena d'expressions, que inclouen locucions (*a bots i a barrals*, *pell de gallina*, *fer el gegant*), metàfores (*medalleta de l'orella*, *el carro de les estrelles*, *niu d'escorpins*), elements culturals (*fer el vermut*, *llet Sila*), comparacions (*se'm va posar com una vespa*, *tornar-se com una figaflor*, *escórrer-se com una anguila*, *corrent com una faluga*), parèmies (*no sabia mai de quin mal havia de morir*).

Així, l'objectiu del nostre treball és fer una revisió de la conducta traductora de determinades UF de l'obra de Mercè Rodoreda *La plaça del Diamant*, apunta-

des per Mallafrè (2020: 320-321), a l'espanyol (en la traducció d'Enrique Sordo —TM1— de 1965), a l'italià (en la traducció de 2008 de Giuseppe Tavani —TM2), a l'alemany (en la traducció de Hans Weiss —TM3— de 1979) i al rus (en la traducció de E. Braguinskoi —TM4— de 2003), seguint una proposta d'un diagrama de flux que resulte un instrument que ens permeta l'anàlisi de la traducció de les UF, més enllà de les específiques de *La plaça del Diamant*. D'aquesta manera, en primer lloc, farem un repàs del concepte d'unitat fraseològica (UF), i després, en l'apartat següent, analitzarem les maneres de traduir-la, en concret les tècniques de traducció. Posteriorment, revisarem algunes de les UF apuntades per Mallafrè (2020: 320) i les seues traduccions a dues llengües més acostades (l'espanyol i l'italià) i dues de més llunyanes (l'alemany i el rus). Finalment, arribarem a unes conclusions sobre la traducció d'aquestes UF.

2. Les UF: caracterització i taxonomia

El concepte d'UF resulta molt esmunyedís. D'una banda, per les dificultats fins i tot a l'hora d'establir-ne una denominació única (per al concepte que nosaltres anomenem UF). Fins fa no gaire temps, el terme en català es mantenia constant amb frases fetes, locucions, expressions fixes, modismes... N'hi ha d'altres que parlen d'expressió idiomàtica (Velasco Menéndez 2010), unitat fràsica (Conca i Guia 2014), o simplement fraseologismes (Ginebra 2000). D'altra banda, a causa de les diferències entre els estudiosos a l'hora d'establir els criteris que el conformen o, més aviat, les perspectives des de les quals s'estudien —un resum molt interessant el trobem a Espinal i Mateu (2019). No obstant això, la característica bàsica és que són segments que estan formats per més d'una paraula i que per un «procés de recepció [...] una expressió es fixa i assoleix una freqüència d'ús suficient perquè els usuaris de la llengua la identifiquen i identifiquen el seu significat» (Guzman 2000: 183). És a dir, en parlar de segments de més d'una paraula ens referim al terme encunyat de polilexicalitat o pluriverbalitat, el qual distingeix una UF d'una unitat lèxica simple. Tot i que, certament, els usos lingüístics poden establir-se en un contínuum que té com a base la paraula única (Sinclair 1996), en aquest treball ens situem en una concepció més estreta de la fraseologia que exclou les unitats lèxiques úniques i ens allunyem del concepte de la tradició anglesa de l'*idiom*, malgrat el fet de deixar fora, com apunten altres estudis (Zuluaga 1980; Duhme 1995; Sancho Cremades 1999; Salvador 2000; Lawick 2006), segments, com ara marcadors discursius o paraules compostes. Així, doncs, ens situem en la tradició hispànica de Casares (1992[1950]), Corpas (1996), etc. Igualment, seguint Corpas (1996: 20), també establím el límit superior en l'oració composta.

Tal com havíem apuntat abans, entre les característiques de les UF subratllem la fixació, la repetició i la idiomaticitat. Altres autors, com ara Corpas (1996: 20-32), hi afegeixen característiques com ara freqüència, institucionalització, estabilitat, variació o gradació. Conca i Guia (2014: 51-59) hi afegeixen repetició, anomalia i desautomatització. En realitat, considerem que aquests trets reflecteixen fases de recepció i utilització de les UF i representarien matisos dels

trets formulats anteriorment, uns matisos que en moltes vegades són producte del fet que no totes les UF tenen les mateixes característiques, perquè n'hi ha unes que es trobarien en el centre de la categoria, mentre que d'altres es trobarien en una situació més perifèrica. Així, fins i tot, una característica acceptada per tothom, com ara la de fixació, pot variar simplement per algun element de la UF, com en aquest cas per la flexió del verb. O una característica com la idiomàticitat també varia molt segons les UF: mentre que en alguna la idiomàticitat és molt manifesta (*tocar el dos*), en altres resulta més minsa (*fer riure*).

Aquestes mateixes dificultats s'esdevenen també a l'hora de classificar les UF. Així, les classificacions varien segons els criteris, o combinacions de criteris (Korhonen 2002: 402), emprats per a definir les UF. No obstant això, tal com apunta Lawick (2013: 151), atès que les UF se situen en un contínuum no resulta gens fàcil establir a vegades els límits entre categories. Les diverses taxonomies (Zuloaga 1992; Ruiz Gurillo 1996; Burger 2003; Corpas Pastor 2003; Torrent *et al.* 2013; Conca i Guia 2014) estan basades en criteris semàntics, formalistes o funcionalistes o fins i tot en una barreja de criteris. D'aquesta manera, tenim classificacions formades per locucions, fórmules pragmàtiques, parèmies i frases clixé (Zuloaga 1992); altres hi afegeixen les col·locacions i parlen de fórmules rutinàries (Corpas 1996), o l'aparició de locucions marcadores per a denominar marcadors discursius (Ruiz Gurillo 2001: 57; 2005), mentre que per a Torrent *et al.* (2013: 46), els marcadors discursius reben la denominació de locucions connectores. Només amb aquest petit tast descobrim una variació en les denominacions que, a més, inclouen unitats de diverses classes. Això no obstant, nosaltres en aquest treball seguim la concepció taxonòmica àmplia que inclou en el límit superior les unitats que tenen estructura d'oració i amb funció discursiva, en què es trobarien les parèmies, i en el límit inferior els sintagmes, tal com la fórmula Corpas (1996). Aquesta autora estableix una taxonomia basada en dos criteris, segons si la UF és un enunciat i es troba fixada en la parla o en el sistema. Així, parla de col·locacions —Ginebra (2003) parla de concurrències—, locucions i fórmules i parèmies. Les primeres són aquelles UF que no tenen caràcter d'enunciat, formades, però, amb caràcter composicional, és a dir, els lexemes que les integren no perden el significat. Per contra, les locucions no tenen caràcter composicional i el seu significat es pot reduir a una simple paraula que s'assimila a les categories gramaticals clàssiques del nom, l'adjectiu, l'adverbi, verb, etc. Al seu torn, les fórmules, a diferència de les anteriors, sí que tenen caràcter d'enunciat, però no tenen autonomia textual. En aquest apartat cal incloure-hi les fórmules de cortesia, o totes aquelles que apareixen en el discurs, com ara les d'obertura o tancament, per esmentar uns quants exemples. A més, hi caldria afegir totes aquelles fórmules que Corpas (1996: 192-21) anomena psicossocials (de disculpa, d'agraïment, de solidaritat, etc.). Conca i Guia (2014: 72-73) inclouen també en aquest apartat el que denominen «fórmules d'inserció fràsica», que són estructures que introdueixen parèmies o altres UF. Finalment, el darrer membre de la taxonomia correspon a les parèmies, que tenen autonomia textual, però el seu valor comunicatiu depèn del discurs en què s'insereix. Ací, ens trobaríem les citacions, sota l'estructura d'aforismes, sentències, etc., o els proverbis o refranys.

Tanmateix, en l'estudi dels textos literaris, la fixació, o més aviat, les variacions, esdevenen un element cabdal, en la mesura que aquestes UF poden transformar-se en mans d'un autor: «die zu einer Art festen Wendung werden, die nur innerhalb dieses Textes ihren konkreten Sinn hat» (Burger 2003: 47). És a dir, les manipulacions de les UF esdevenen un procés intrínsec a la creació. Aquesta manipulació es pot fer amb modificacions diverses, com ara els contrastos semàntics o l'estructura formal, que repercutiran també en el significat semàntic (Corpas 1996: 235-256) generalment amb un increment de l'expressivitat mitjançant diversos recursos retòrics o amb l'activament de diversos valors connotatius (Lawick 2013: 149-151). Juntament amb aquestes modificacions, Conca i Guia (2014: 78-80) apunten també el que denominen unitat estilística (UE). Per a aquests autors, les UE, que en principi poden ser creacions d'autor, però també d'altres agents, o circumscrits a períodes determinats, es classificarien amb els mateixos criteris que les UF. Això seria el que les distingiria de les construccions lliures. És a dir, el criteri rauria en el valor de l'enunciat. Però, a més, per tal de considerar una cadena lingüística com a UE o *estilema*, estableixen la mateixa condició de la repetició que tenen les UF, tot i que circumscrita, en el cas d'un autor, a la seua obra. Certament, com els autors mateixos reconeixen, moltes UF s'han iniciat fruit de la tasca creadora d'algun autor concret i després han tingut l'èxit suficient perquè acabaren institucionalitzades en l'enciclopèdia col·lectiva dels parlants.

3. La traducció de les UF

La traducció de les UF ha estat objecte d'investigació en nombrosos treballs (Guzman 2000; Corpas 2003; Lawick 2006, 2013; Marco 2013; Oltra Ripoll 2018; Mogorrón Huerta 2020; León Araúz i Cabezas García 2020); fins i tot actualment apareix com a referència d'una forma molt genèrica en la norma ISO 17100 (2015), i anteriorment en l'UNE-EN 25038:2006 (Leiva Rojo 2012). Un dels primers problemes que suscita la traducció de les UF, com apunta Corpas (2003: 264-270) en el seu capítol dedicat a fraseologia i traducció, és el seu reconeixement en el text original (TO). Aquesta fase d'identificació està lligada a la idiomàtica, i a l'existència de la UF en l'enciclopèdia del subjecte receptor. Segons l'opacitat de la UF o la competència fraseològica del traductor, la recerca de la correspondència en el text meta (TM) augmentarà o disminuirà proporcionalment. A més, també hem de tenir en compte que les UF poden adoptar formes establertes o modificades, com hem apuntat abans. És a dir, hi poden aparèixer modificacions formals que donen lloc a canvis semàntics que fins i tot poden allunyar-se del significat canònic establert. Aquestes variacions o variants poden esdevenir-se a molts nivells (Mogorrón Huerta 2020), com poden ser la variació diatòpica, ortogràfica, diafàsica, etc. (León Araúz i Cabezas García 2020). En l'àmbit de la creació literària, aquestes desviacions d'una forma base poden esdevenir cabdals per al seu reconeixement. En aquest cas parlem de desautomatització. Aquesta desautomatització es fa «en su estructura interna —es decir, en el inventario de sus componentes o en el orden, la cohesión, las categorías gramaticales de los mismos— o en su combinabilidad con otros elementos del discurso»

(Zuluaga 2001). Conca i Guia (2014: 93) tipifiquen les diverses formes d'inserció de les UF en els textos, i a banda d'incloure la *desautomatització* hi inclouen també altres elements com ara si les UF apareixen introduïdes per algun conector discursiu, alguna fórmula d'inserció, etc.

Després d'aquesta primera fase d'identificar la UF caldrà copsar-la i, en aquesta segona fase, s'hi afegeix el fet que les UF poden adoptar valors diferents depenent del cotext o del context lingüístic. Així, la utilització de les UF amb un valor determinat pel seu ús pragmaticodiscursiu motiva la necessitat de la interpretació de la UF en aquest context. L'error en aquesta fase, o en l'anterior, pot determinar un error en la fase ulterior de la reexpressió en el TM.

La reexpressió de les UF és, com tota traducció, un procés en què intervenen molts més elements que simplement la pura correspondència unívoca entre segments lingüístics pertanyents a textos en llengües diferents. La cerca d'aquesta correspondència ens endinsa en el concepte d'equivalència. No entrarem ací en el problema que suscita la seua definició, i que ja va ser posat en relleu per Snell-Hornby (1986: 15); simplement, l'assumirem tenint en compte les facetes funcionals, dinàmiques i relatives (Hurtado 2001: 636).

L'efectivitat de l'equivalència entre les UF de dues llengües s'ha dividit segons el nivell d'acostament en tres graus. Així, es parla d'equivalència nul·la, total i parcial (Corpas 2003: 206-207). Ara bé, parlem d'una equivalència sistèmica. Altres autors, com Torrent-Lenzen (2012) —i també Mellado (2015)— consideren que, en un nivell textual, no hi ha tres graus, sinó dos: existeix l'equivalència o no, de manera que la recerca d'aquesta equivalència no es pot aconseguir únicament amb UF, sinó que hi ha altres tècniques: la paràfrasi, el calc o fins i tot la supressió.

Resulta obvi que, en l'equivalència sistèmica, l'equivalència que sovintejarà més serà la parcial. Caldria entendre-la com una mena de contínuum, però equivalència al capdavant, si no entenem que l'equivalència total es dona simplement quan una UF en el TO es correspon exactament amb una altra del TM. Ara bé, no hem d'oblidar que aquesta equivalència no es troba tan específicament en la UF en l'àmbit sistèmic, sinó en el nivell dels textos, en la mesura que les distincions en les UF entre el TO i TM poden ser fruit de causes, semàntiques, estilístiques o simplement relacionades amb manca d'adequació en la recepció com a producte de factors pragmàtics o de particularitats d'ús en la cultura d'arribada.

Així i tot, els casos d'equivalència total (entesa com a vinculada expressament entre UF) o nul·la sovintegen menys en les traduccions. No hem d'oblidar que aquesta equivalència depèn, en molts casos, de la distància entre llengües. En altres paraules, depèn de les convencions lingüístiques de cada llengua, però també, i molt especialment, de la distància entre cultures (Bueno 2006; Negro Alousque 2010). És a dir, com més pròxima es troba una cultura d'una altra, més fàcil serà compartir els marcs conceptuals que han creat les UF, i serà molt més difícil en el cas contrari. Així, entre els factors que influeixen perquè es produeca una equivalència total entre dues UF pertanyents al TO i al TM, cal esmentar una sèrie de categories (malgrat el fet que algunes UF poden tenir cabuda en més d'una), com ara els somatismes (Marco 2013; Oster i Lawick 2013; Verdegal 2013), els cine-

grames (Burger 2007; Lawick 2018), els europeïsmes (Pirainen 2012; Pirainen i Balázi 2016), les fórmules discursives o de cortesia, etc. Aquesta equivalència total es pot donar per l'existència d'una única UF en la llengua d'arribada que coincideix amb la UF del TO o per la presència de diverses UF en la llengua d'arribada que poden fer la mateixa funció.

Per la seua banda, l'equivalència nul·la, o inequivalència fraseològica, es donaria, des d'aquesta perspectiva, quan no hi ha cap UF equivalent en una altra llengua. Això s'esdevé, per exemple, amb UF creades a partir d'elements culturals molt concrets, com passa amb la tauromàquia (Muñoz Medrano 2015).

Amb tot i això, ens trobarem tres possibilitats dins del nivell del sistema: a) UF (L1) ~ UF (L2); b) UF (L1) ~ UF₁... UF_n (L2); c) UF (L1) ~ ∅ (L2). Per tant, partirem d'una UF de la llengua origen (L1) que només té un equivalent en la llengua d'arribada (L2); d'una UF (L1) que té diverses equivalències en L2; i, finalment, d'una UF que no té cap equivalència en L2. Com ja hem apuntat, parlem d'equivalència entre UF; això no significa que no existesca equivalència en un text concret entre la UF (TO) i una cadena de caràcters en el TM.

Tot això ens mena directament a les tècniques de traducció de les UF. Considerem, tal com formula Marco (2013: 167), que «el concepte de tècnica és un concepte relacional que serveix per a identificar tipus de solucions traductores a partir d'un segment determinat de l'original». L'autor considera que aquestes tècniques s'han d'adaptar als problemes de traducció concrets, en lloc d'establir una llista tancada. L'explicitació d'aquestes tècniques es remunta a les obres pioneres com la Vinay i Darbelnet (1958) i continua amb tota una sèrie de treballs (vegeu Hurtado Albir 2001: 256-271). Tanmateix, les tècniques més generals d'aquestes darreres classificacions s'han anat adaptant a aspectes més concrets, com ara els jocs de paraules (Delabastita i Lefevre 1996), la metàfora (Newmark 1988: 85-91; Zabalbeascoa 2004: 105; Lawick 2006: 101-109) o els referents culturals (Marco 2004: 135), per esmentar uns quants exemples.

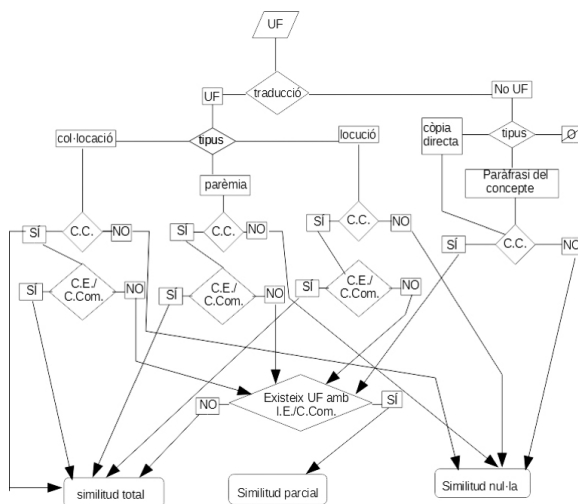
Pel que fa a les tècniques de traducció de les UF, diversos autors (Zuloaga 2001; Corpas 2003, Marco 2013; Mellado 2015; Oltra 2018) han intentat sistematitzar les classes de solucions traductores que es poden presentar. Val a dir que, tot i que conflueixen en el *contingut*, no és així en les denominacions. Així, Zuloaga (2001) parla de *correspondències* entre les UF (entre TO i TM) que van des d'un nivell complet (que denomina *cabal*), en què la correspondència és tant dels components com de l'estructura i el contingut, fins a arribar a les UF sense correspondència en la llengua meta. Entremig, hi apareix una classificació en què les maneres d'anomenar els elements no són sistemàtiques, així que de vegades el contingut de les UF es denomina *valor semàntic* i l'estructura/components apareix sota el terme *expressió*. En definitiva, la variació de les categories es defineix per les correspondències entre les UF depenent si es dona en el contingut i no l'estructura, entre l'estructura i els components i no en el contingut. Al seu torn, Corpas (2003: 264-267) classifica el que per a Zuloaga eren sis *correspondències* en cinc *procediments*. Aquests darrers es trobarien inclosos en les vuit tècniques que denuncia Marco (2013: 169-170), el qual distingeix entre «UF→ UF semblant i UF→ UF diferent», on Corpas (2003: 264) només parla d'UF→ UF.

Igualment, Marco inclou dues tècniques més segons si la UF en TO és una col·locació i té com a corresponent en TM una UF o a la inversa. La resta de tècniques són coincidents entre Marco (2013) i Corpas (2013): *a)* omissió del fragment en TM; *b)* la substitució per una cadena que no siga una UF; *c)* la còpia directa, és a dir, la traducció literal de la UF; *d)* la inexistència de la UF en TO que passa a UF en TM. Oltra (2018: 104) inclou una altra possibilitat: la d'usar en TM un «recurs retòric relacionat» que qualifica d'una mena de compensació. Altrament dit, en la mesura que no existeix un equivalent fraseològic o per altres causes, es presenta l'opció d'emprar un símil, una metàfora, joc de paraules, etc.

Per a Marco (2013: 172), a l'hora de parlar de les tècniques de traducció de les UF hi intervenen dos criteris, el de la *fraseològicitat* i el de la *similitud*, a partir dels quals es pot determinar si la solució emprada en el TM és una UF i, en cas afirmatiu, si la UF (TO) i la UF (TM) són semblants o diferents.

Per a aquest treball, nosaltres farem nostres els criteris que presenta Marco (2013: 172). No obstant això, en la valoració no ens limitem a la relació entre les UF, sinó també entre la UF del TO i qualsevol de les solucions emprades en TM. Així, presentem les tècniques segons el quadre de flux de la figura 1.

Figura 1. Quadre de flux de les tècniques de traducció de les UF

C.C.: correspondència conceptual; C.E.: correspondència estructural; C.Com.: correspondència composicional

En primer lloc, partim de la disjuntiva de si una UF en TO té com a corresponent en TM una UF que reunesca una sèrie de característiques que en TM siguin equiparables a les mateixes que compleixa en TO. Així doncs, l'objectiu del flux és determinar el grau de similitud entre la UF en TO i la cadena de caràcters en TM. Amb aquest quadre, no es pretén cobrir les tècniques en les dues direccions d'anàlisi de les traduccions (TO ↔ TM). Per aquesta raó, no es preveu la inexistència d'una UF en TO i les possibles solucions en TM, sinó l'existència

d'una UF en TO, atès que l'objectiu del treball és identificar les possibles traduccions de determinades UF de *La plaça del Diamant*. Per aquest mateix motiu, només tenim en compte la possibilitat que la UF de la qual partim siga una col·locació, una locució o una parèmia i no qualsevol altra fórmula, com ara d'estructuració del discurs, de cortesia, etc.

Així doncs, donada una UF, les solucions en TM poden ser una UF o una no UF. En el cas que siga una UF, pot ser, com ja hem esmentat, una col·locació, parèmia o locució. Arribats a aquest punt, la segona qüestió que ens formulem és si existeix una correspondència conceptual (C.C.). Aquest terme tindria el mateix significat que el *significat fraseològic* (Marco 2013), o el de *contenido* (Zuloaga 2001). En definitiva parlem del concepte al qual es refereix la UF. Per exemple, si ens referim a una persona com un *fart de sopes*, el concepte del qual parlem és el d'egoista. Òbviament, en el cas que no existira aquesta correspondència ja parlaríem d'una correspondència nul·la. Aquest terme, *correspondència*, també té el mateix significat que apareix en Marco (2013) com a *similitud* i en Corpas (2003) com a *equivalència*.

En el cas que en aquesta fase la resposta fora afirmativa, això ens menaria a la disjuntiva de si existeix una correspondència estructural, composicional (C.E./C. Com). Ací emprem el terme en el sentit tant dels paràmetres morfosintàctics, com del nombre de constituents, l'estructura interna i la base metafòrica, i hi caldria afegir els aspectes pragmàtics. Certament, el pes d'aquest conjunt de paràmetres, a parer nostre, és divers: les possibles transformacions morfosintàctiques, motivades en molts casos simplement pels condicionaments d'una llengua, no poden tenir el mateix pes que altres paràmetres com ara la base metafòrica.

Així, finalment, com veiem, hem establert els tres graus de similitud entre les solucions traductològiques en TM i la UF en TO. No parlem, doncs, com fa Torrent-Lenzen (2012), de dos graus pel que fa a l'equivalència; és a dir, nul·la o plena. Aquest nivell és el que determinem en el nostre flux a partir de la correspondència conceptual, atès que si no es produeix, ja parlem de similitud nul·la que es correspon clarament amb aquesta equivalència nul·la.

4. Les UF a *La plaça del Diamant*: tècniques i distribució

Les dimensions del treball ens han generat la necessitat de destriar algunes de les UF que Mallafrè (2020: 230) considera que seria interessant d'esbrinar com havien estat traduïdes en altres llengües. Bàsicament, el criteri per a fer la tria ha estat que l'expressió suggerida fos una UF més o menys fixada, com correspon a l'objectiu del treball. Així hem deixat de banda aquelles expressions basades en referents culturals, com ara *fer el vermut o el ball de la toia*, o que tenien una especificitat molt puntual, com ara *la medalleta de l'orella o ensopega, el menjar de sal*. Per tant, les expressions que hem triat són les següents: *a bots i barrals, fer els gegants, com un gall de panses, com el rosari de l'aurora, pentinar el gat, engagar el barret al foc, saber de quin mal s'ha de morir, el més calent a l'aigüera i quedar(se) per (a) vestir sants*. Val a dir que la primera de les UF que tractarem serà *ploure a bots i barrals* (taula 1).

Taula 1. Resum de les solucions en TM de *A bots i barrals* i anàlisi de tècniques i similitud

TO/TM	C.C.	C.E./C.Comp	Tècnica	Similitud
TO El día que en Quimet havia triat per començar-lo es va posar a <i>ploure a bots i a barrals</i> . (p. 75)	diluviar	Imatge metafòrica: recipient V+SP	UF-locució verbal	
TM1 El día que el Quimet había escogido para empezarlo se puso a <i>llover a cántaros</i> (p. 30)	diluviar	Imatge metafòrica: recipient V+SP	UF-locució verbal	ST
TM2 Il giorno scelto da Quimet per cominciarla, si mise a <i>piovere a catinelle</i> (p. 41)	diluviar	Imatge metafòrica: recipient V+SP	UF-locució verbal	ST
TM3 Ausgerechnet an dem Tag, als sich Quimet an die Arbeit machen wollte, <i>goß es in Strömen...</i> (p. 93)	diluviar	Imatge metafòrica: no recipient V+SP	UF- Locució verbal	ST
TM4 В тот день, когда Кимет взялся ее строить, <i>зарядил дождь</i> (p. 38)	pluja intensa		paràfrasi	SP

En català, aquesta UF té la variant de «Ploure a bots i a barrals» (Farnès i Vidal Alcover 1992: 331; Medina 2014: 11), sempre referit al concepte de ploure amb molta intensitat i quantitat. Totes les llengües de les traduccions disposen de diverses locucions per tal de traduir la UF del TO. En espanyol, entre altres: *llover a chorros*, *llover a mares*, *llover a jarros*, *caer chuzos de punta*; en italià també hi ha la locució *piovere a dirotto*. Tant en italià com en català i espanyol, la imatge fa referència a recipients, ‘safa’ en italià o ‘càntir’ en espanyol. Al seu torn, en alemany, també apareixen dins del sistema diverses locucions com ara *in Strömen regnen*, *wie aus Eimern gießen*, *wie mit Eimern gießen*, *wie aus Eimern schütten*, *es gießt wie aus Kannen* (Duden 2013). De totes aquestes opcions, TM3 ha triat la que s’allunya del recipient, i opta pel corrent (*Strom*). Val a dir que el diccionari Duden qualifica les opcions que serviren amb recipients com a col·loquials, tot i que també qualifica en aquest mateix sentit la UF *in Strömen gießen*. No hem d’oblidar, doncs, la vinculació estreta les UF i la llengua col·loquial, en aquest cas d’una col·loquialitat literària.

Aleshores dins del context del TM3, hauríem de qualificar de similitud total aquesta darrera locució. No s’esdevé el mateix al TM4. En aquest cas s’ha optat per una expressió, «зарядил дождь», que indica ploure certament amb intensitat i duració, quan sí que existeix una locució amb un recipient «ведро» (poal), en la locució «льёт как из ведра» [literalment ‘vessar-la com a poalades’] (Levintova *et al.* 1985) que resultaria aleshores més adient.

Pel que fa a la UF *fer els gegants*, la tractarem a la taula 2.

Taula 2. Resum de les solucions en TM de *fer els gegants* i anàlisi de tècniques i similitud

	TO/TM	C.C.	C.E./C.Comp	Tècnica	Similitud
TO	Des de darrera d'una persiana de ballesta, al cap d'una estona de <i>fer els gegants...</i> (p. 15)	Fer el ridícul	Fer una figura molt gran V+ SN	UF-locució verbal	
TM1	Desde detrás de una persiana de librillo, al cabo de un rato de <i>hacer el pasmarote</i> , me pareció que alguien me miraba... (p. 6)	embadalit	No mateixa Imatge: estar parat V+SN	UF- locució verbal	SP
TM2	Da dietro una persiana a stecche, dopo un po' che <i>stavo lì in mostra</i> , mi sembrò che qualcuno mi guardasse... (p. 9)	Quedar-se a la vista		paràfrasi	SP
TM3	Nachdem ich eine Weile <i>blöd herumgestanden hatte</i> , war mir, als ob mich irgend jemand von einem Fenster aus, in der Nachbarschaft, beobachten würde... (p. 14)	Estar parat estupidament		paràfrasi	SP
TM4	∅			omissió	SN

En català, la delimitació del concepte al qual remet la UF, *fer els gegants*, en el sistema és molt diversa. Així, el DIEC, en l'entrada *gegant*, recull la locució *fer els gegants*, la qual es correspon conceptualment amb «fer el ridícul», i és el mateix concepte al qual remet el *Diccionari de frases fetes, refranys i locucions amb l'equivalència en castellà* de l'Enciclopèdia Catalana. Altres obres lexicogràfiques recullen el concepte de «donar-se importància» (Raspall i Martí i Castell 1996; Abril Español 1997; Espinal 2006). Algun altre diccionari, com el de Rodríguez-Vida (1997), fa una matisació i parla de «ser presumit». Cal dir que tant Raspall i Martí i Castell (1996) com Espinal (2006) recullen una acció que s'allunya de la possible referència conceptual en TO, la de 'palplantar-se', 'plantificar-se'. Finalment, Mallafre (2016: 189) considera que aquesta UF expressa «implícitament, la falta de consideració cap a qui és víctima de la tirania, de les vacil·lacions de l'altre, com quan una dona enamorada està a l'albir del caprici del galant, o quan en unes oficines ens fan tornar un dia i un altre per tràmits inútils». Ara bé, caldria pensar, més aviat, que el narrador, en el TO, considera que es parla d'una persona que es pot sentir ridícula i incòmoda d'estar molt de temps esperant al carrer, i aquesta és la correspondència conceptual que considerem acceptable en aquest cas.

El diccionari de l'Enciclopèdia Catalana, en la seua equivalència a l'espanyol no estableix cap UF, sinó que parla de *hacer el ridículo*. A més, en espanyol també hi ha una altra UF per a expressar aquesta situació: *dar el cante* (Buitrago 2005). Pel que fa a la solució en TM1, la UF *hacer el pasmarote* no és exactament igual

que la UF en TO, perquè marca el sentit d' 'embadalit, absort' o, fins i tot, 'enfat' . No és aquest el sentit en TO, com hem vist anteriorment.

En TM2 s'opta per la solució *stare lì in mostra*. En italià hi ha les UF *mettere in mostra* o *porre in vista, mettersi in evidenza*, que recullen un significat que apareix com a segona accepció en alguns dels diccionaris en català, la d' 'exhibir-se' i 'fer-se notar'. Tanmateix, en l'accepció del TO trobem en el sistema italià la UF *rendersi ridicolo*, que reflecteix més aviat la sensació de ridícul que passa la protagonista, com també altres UF com ara *fare una brutta figura* o *fare una figuraccia*. Aleshores, podem dir que la solució en TM2 té una similitud parcial.

En alemany també hi ha altres formes, a banda de la solució emprada en TM3, segons si remarquen el concepte de ridícul, o si més no motiu de rialla (*wie eine Witzfigur, sich lächerlich machen, zum Gespött werden* —(Duden, 2013) o més en el sentit d' 'embadalit': *dastehen wie ein Ölgötze, wie Piksieben dastehen* (<<https://www.redensarten-index.de/suche.php>>). Així doncs, les formes que resulten més adients serien aquestes primeres que apuntem.

En rus, existeixen solucions, pel cap baix, per a expressar el concepte, com ara *поставить себя в смешное, нелепое, глупое положение* ['posar-se en una posició ridícula, ridícula i estúpida'] (Levintova *et al.* 1985: 597). Fins i tot hi ha la UF col·loquial *сесть в лужу* ['seure en un toll'] (Pavlova 2010), que també té com a referent col·locar-se en una posició incòmoda o ridícula; malauradament en TM4 l'opció és l'omissió.

La UF *Posar-se com un gall de panses* es detalla a la taula 3.

Taula 3. Resum de les solucions en TM de *Posar-se com un gall de panses* i anàlisi de tècniques i similitud

	TO/TM	C.C.	C.E./C.Comp	Tècnica	Similitud
TO	Va estar dos o tres dies desaparegut i, quan va tornar, li vaig preguntar si ja li havia passat i <i>se'm va posar com un gall de panses...</i> (p. 30)	Escridassar/ enfurismat	Posar-se com un gall V+(comparació) com+SN	UF-locució verbal	
TM1	Estuvo dos o tres días sin aparecer, y cuando volvió, le pregunté si se le había pasado y se me <i>puso como un gallo de pelea</i> (p. 11)	valentia	imatge parcialment semblant; V+(comparació) com+SN	UF- col·locació	SP
TM2	Spari per due o tre giorni e, quando tornò gli chiesi se gli era passata e lui mi si <i>piantò davanti tronfio come un gallo...</i> (p. 18)	petulant		paràfrasi	SP

TM3	Zwei, drei Tage war er verschwunden, und als er wieder aufkreuzte, fragte ich ihn, ob er wieder normal sei, aber da wurde er fuchsteufelswild... (p. 34)	enfurismat	imatge de guineu enfurismada V+Adj	UF- locució verbal	ST
TM4	Два дня или три не виделись, а потом пришел, и я его спрашиваю: ну что поостыл? А он злой, распушился, как петух... (p. 13)	estufat		paràfrasi	SP

Aquesta UF presenta en català alguna variació. Així, Pàmies i Palou (2013) recull la forma *Posar-se fet un gall de panses*, mentre que tant Raspall i Martí (1996) i Rodríguez-Vida (1997) com Espinal (2006) la recullen amb la comparació *com, posar-se com un gall de panses*. Totes dues variacions amb el sentit d' 'escridassar, estar enfurismat' o 'enfuriar-se'.

La solució de TM1 és la d'establir una comparació amb un gall de brega. No obstant això, no és exactament la imatge de la UF, que en aquest cas es converteix en una col·locació, sinó que més aviat el referent conceptual hauria de tenir relació amb el fet d'enfadar-se com el que té en expressions com ara: *ponerse hecho un basilisco, ponerse hecho una furia, o ponerse hecho una fiera*.

Semblantment, s'esdevé a TM2, en què la solució *tronfio come un gallo*, en què la comparació amb el gall es fa respecte a la consideració de la petulància del gall, a ésser estufat o ensuperbit, i en cap moment es fa referència al sentit d'enfurismat que apareix en TO. En italià la solució hauria de trobar-se en UF en què aquest és el referent, com en *arrabbiato come un cane*, si més no per posar en la imatge metafòrica un animal, tot i que podríem trobar altres solucions com *andar fuori dai gangheri, perdere la bussola, perdere le staffe* (<<https://dizionario.corriere.it/dizionario-modi-di-dire/>>).

En TM3, la solució *fuchsteufelswild werden* té com a imatge un animal, la guineu, de la qual prove etimològicament (<<https://www.dwds.de/wb/fuchsteufelswild>>). Així doncs, veiem la proximitat de les dues imatges, amb un mateix referent conceptual. Altres possibles solucions (*an die Decke gehen, die Wände hochgehen*, etc.) no tenen com a imatge cap animal.

Al seu torn, en TM4, s'opta per злой, *распушился, как петух*, és a dir, s'accentua el sentit d'estufat i no el referent de la fúria. Tanmateix, en rus tenim la UF *на стенку лезть* ('enfilat-se per la paret') que té el sentit d'estar enfurismat i fins i tot perdre el control d'u mateix, que tot i que no es refereix a un animal, compliria la funció plenament en aquest cas.

La UF *fer el desmenjat* conforma la taula 4.

Taula 4. Resum de les solucions en TM de *fer el desmenjat* i anàlisi de tècniques i similitud

TO/TM	C.C.	C.E./C.Comp	Tècnica	Similitud
TO Vaig anar a demanar-li la teva mà i va <i>fer el desmenjat</i> (p. 34)	fingir desinterès	Imatge d'un individu sense ganes de menjar V+SN	UF-locució verbal	
TM1 Fui a pedirle tu mano y se me hizo el <i>desinteresado</i> (p. 12)	fingir desinterès		paràfrasi	SP
TM2 Sono andato a chiedergli la tua mano e lui <i>come se la cosa no lo riguardasse ...</i> (p. 20)	fingir desinterès		paràfrasi	SP
TM3 Als ich bei ihm um dich angehalten habe, da hat er auch <i>den Gleichgültigen gespielt ...</i> (p. 37)	fingir desinterès		paràfrasi	SP
TM4 Когда я пришел просить твоей руки, он ко мне без <i>всякого интереса</i>	Sense interès		paràfrasi	SP

En català, *fer el desmenjat* significa ‘fingir indiferència respecte a quelcom que es desitja’ (Abril Español 1997; Rodríguez-Vida 1997; Espinal 2006; Espunyes 2007). Aquesta UF té també una variant amb el reflexiu *fer-se el desmenjat* (Martí Adell 1988: 123), amb el mateix significat.

En TM1, la solució és *hacerse el desinteresado*, la qual representa una forma pròxima a la referència conceptual. Altres opcions com ara *hacerse el longuis*, *hacer el paripé*, *hacerse el sueco*, no acaben de reflectir el desinterès i simplement subratllen el fingiment. Possiblement, una forma més acostada al significat seria *hacerse el melindroso*, però tampoc no apareix com a UF en cap de les fonts consultades. Així i tot, hi ha una forma, *hacerse el descomido*, però que és, probablement, un calc del català en el dialecte murcià (Colomina 2000: 166).

La solució de TM2 és molt semblant a la de TM1, és a dir, una perífrasi que explicita clarament el concepte de la UF de TO. No obstant això, hi ha altres opcions, com ara *fare l'indiferente*, amb una estructura igual, o *fare orecchi/orecchie da mercante i fare il finto tonto*. Per tant, podem arribar a la conclusió que la solució seria de similitud parcial.

Amb TM3, la solució també és com en els anteriors. No obstant això, trobem UF com ara *sich eins pfeifen*, qualificada de col·loquial (Duden 2013), que té el mateix sentit i que podria haver estat emprada en aquesta traducció. En el cas de TM4, *без всякого интереса*, es redueix encara més la relació amb concepte de *fer el desmenjat*, perquè es redueix a ‘sense cap interès’. D’aquesta forma, es perd el sentit del fingiment.

A la taula 5, trobem el resum de les solucions de la UF *com el rosari de l'aurora*.

Taula 5. Resum de les solucions en TM de *com el rosari de l'aurora* i anàlisi de tècniques i similitud

TO/TM	C.C.	C.E./C.Comp	Tècnica	Similitud
TO I tot va acabar amb l'espasa de foc... <i>Com el rosari de l'aurora</i> , va dir la senyora Enriqueta que seia darrera meu...	Acabar malament	Imatge d'un esdeveniment religiós que acaba malament Com +SN	UF-locució	
TM1 Y todo acabó con la espada de fuego... <i>Como el rosario de la aurora</i> , dijo la señora Enriqueta que estaba sentada detrás de mí, ...	Acabar malament	Mateixa imatge, mateixa composició Com +SN	UF-locució	ST
TM2 E tutto si conclude con la spada di fuoco... <i>Con una bella scenata</i> , disse la signora enriqueta che sedeva dietro di me,... (p. 25)	Acabar malament		paràfrasi	SP
TM3 Und mit dem Flammenschwert war dann alles aus ... <i>Aus und vorbei</i> , hörte ich Enriqueta hinter mir sagen, ... (p. 48)	Acabar totalment	Imatge no semblant; SP	UF-locució	SP
TM4 А все кончилось огненным мечом... <i>Разве что добром кончается</i> , тихонько сказала сеньора Энрикета, (p. 18)	Acabar bé		paràfrasi	SP

Aquesta UF, en català, és prou uniforme (<<https://pccd.dites.cat/?paremiotipus=Acabar+com+el+rosari+de+l%27>>). Tot i això, presenta alguna variant com *acabar a tocs com el rosari de l'Aurora* (Blas i Oriola 2012: 161), o *acabar-se la festa com lo reso de l'aurora* (Martí Mestre 2017: 1757) i sempre amb el referent conceptual d'alguna cosa que acaba malament.

En TM1 la solució és exactament la mateixa que en el TO. Pertany al mateix àmbit cultural de caràcter religiós i en conseqüència facilita la similitud total. No és el mateix el que s'esdevé en la resta de les traduccions. TM2 empra la solució *con una bella scenata*, que no apareix fixada com a UF, tot i que sí que indica una situació negativa. Tanmateix, altres opcions podrien ser més adients, com ara la utilització del verb en gerundi de les UF: *andare a rotoli* o *andare tutto storto*.

Al seu torn, TM3 empra la solució *Aus und vorbei*, que té com a referent conceptual el fet d'acabar completament i no necessàriament de mala manera. Possiblement, la solució hauria estat més en la línia de *kein gutes Ende nehmen* o *ein böses Ende nehmen*, que sí que fan referència al concepte d'acabar de mala manera, tot i que malauradament sense la referència cultural que apareix a TO. Finalment, TM4 només subratlla el desig que acabe bé, *Разве что добром кончается* ['si més no que acabe bé']. No obstant això, hi ha solucions més directes en el sentit de TO, com *Добром не кончится* o *фins i tot прийти к плохому концу* ['arribar a un final dolent'].

Taula 6. Resum de les solucions en TM de *pentinar el gat* i anàlisi de tècniques i similitud

	TO/TM	C.C.	C.E./C.Comp	Tècnica	Similitud
TO	Són ben bé <i>ganes de pentinar el gat...</i> (p. 47)	Estar desocupat	Fer l'activitat de <i>pentinar un gat</i> SN+SP	UF-parèmia	
TM1	... mira que <i>son ganas de perder el tiempo...</i> (p. 17)	Estar desocupat	No mateixa imatge SN+SP	UF-locució	SP
TM2	<i>Gusti di chi non ha niente da fare</i> (p. 27)	Estar desocupat		paràfrasi	SP
TM3	<i>Da hört sich doch wirklich alles auf!</i> ... (p. 55)	Inacceptable, indignació (Duden, 2013)	Imatge: acabar totalment V (reflexiu)+ partícula+ adv+S	UF-locució	SN
TM4	а вот — пожалуйста, <i>ни времени не жалко, ничего...</i> (p. 23)			paràfrasi	SP

Aquesta UF apareix a TO de manera desautomatitzada. La forma sistèmica de la UF és *Qui no té feina [faena] el gat pentina*, en el sentit de ‘fer coses absurdes per entretenir-se’ (Conca Martínez 1988: 108). Ara bé, té moltes diverses variants, entre les quals hi ha: *Al qui res no l’amoïna, grata el gat o el gos pentina* (Farnès i Vidal Alcover 1992: 703); *Qui no sap què fer, el gat pentina (o es compra un corder)* (Espunyes 2007: 147). Aquesta parèmia és molt vivent a les terres de parla catalana; de fet, és una de les més usuals de la llengua (Fontana, Gargallo, Pàmies i Ugarte 2016).

En TM1, la solució s’aparta de la parèmia i utilitza una altra UF. No obstant això, aquesta parèmia té un equivalent que es podria haver utilitzat: *el que no tiene qué hacer, con el culo caza moscas*, o la variant *cuando el diablo no tiene que hacer con el rabo mata moscas*. En TM2, l’opció triada opta per la descripció del concepte de referència amb *Gusti di chi non ha niente da fare*. A Sardenya es troba la parèmia, provinent del català, *Chi non ha nulla da fare, pettina il gatto*, amb la variant *chi ha tempo pettina il culo al gatto*, tot i que en sard. Amb la manca d’una parèmia semblant en italià, hi ha altres UF que subratllen el fet de no tenir res a fer, com ara *girarsi i pollici, grattarsi la pancia o starsene con le mani in mano*.

La solució adoptada en TM3 s’allunya del concepte al qual fa referència TO. La UF emprada expressa indignació, i aquest sentiment no apareix en la parèmia. Tot i que el sistema alemany no té aquesta parèmia, sí que hi trobem diverses locucions que marquen el fet d’estar sense fer res, entre les quals cal esmentar *däumchen drehen, auf der faulen Haut liegen, sich die Eier schaukeln*, etc. Pel que fa a la solució de TM4, *ни времени не жалко, ничего*: [literalment, «ni temps ni malauradament, res»], sembla una forma desautomatitzada de la UF *Ничего не жалко: ни времени, ни сил, ни средств* [literalment, «No sobra res,

ni temps, ni esforç, ni diners»]. No obstant això, sí que hi ha locucions com ara *бить баклуши* (literalment, «batent els polzes», ‘gandulejar’], *сидеть сложа руки* [seure damunt les mans], *палец о палец не ударив* [sense moure un dit] o, fins i tot, *ерундой заниматься* [ocupar-se en nimietats].

Taula 7. Resum de les solucions en TM d'*engegar el barret al foc* i anàlisi de tècniques i similitud

TO/TM	C.C.	C.E./C.Comp	Tècnica	Similitud	
TO	L'hora d' <i>engegar el barret al foc</i> era quan tornàvem fent ziga-zagues per la carretera... (p. 63)	Renunciar, irritat	Llançar una cosa a perdre's V+SN+SP	UF-locució verbal	
TM1	<i>Pero el colmo</i> era al volver, haciendo eses por la carretera... (p. 24)	Valoració extrema negativa		paràfrasi	SP
TM2	Il momento che <i>mi mandava in bestia</i> era quando tornavamo per la strada a zigzag... (p. 37)	Enrabiarse	Convertir-se en una fera Pron +V+ SP	Locució verbal	SP
TM3	<i>Das Schlimmste</i> war allerdings der Heimweg. Quimet fuhr im Zickzack auf der Straße herum... (p. 79)	Valoració extrema negativa		paràfrasi	SP
TM4	<i>И нет слов</i> , до чего было страшно на обратном пути,	Intensificació De falten les paraules	Silenci davant d'un fet Conj+neg+SN	UF-locució	SP

En català, aquesta UF té algunes variants en què no s'«engega», sinó que es «tira», i no és el «barret» sinó la «gorra» (Rodríguez-Vida 1997), amb el referent de «desanimar-se o rendir-se». Tanmateix, Balbastre i Ferrer (1992: 219) considera que l'equivalent en espanyol és *echar por la tremenda*, amb un sentit diferent del que apareix en les fonts anteriors. Aquest equivalent s'adiu amb el d'Espinal (2006), 'Renunciar, irritat, a prosseguir una acció / descoratjar-se, deixar córrer alguna empresa, etc., per causa d'una contrarietat' i posa com a exemples «plegar veles, estripar les cartes, pegar-se un toc a la barra, tirar la tovallola», alguns dels quals sí que marquen la renúncia, però no la irritació. Aquest mateix matís d'irritació el recullen Perramon (1979) i Raspall i Martí i Castell (1996).

Aquest matís d'irritació, o simplement del darrer en un reguitzell de greuges, és pràcticament el que es recull en la solució en TM1, *para el colmo*, com també en TM3, *das Schlimmste*, però en aquest cas amb una valoració encara més negativa. Val a dir que el sistema espanyol trobem algunes UF que podrien recollir aquestes accepcions, com *mandar al garete* o *romper la baraja*, amb aquest sentit d'irritació, tot i que també es podia recollir l'accepció de desistir amb una UF com *tirar la toalla*, que connecta amb la col·loquialitat de les UF. Així doncs, la similitud en aquest cas és parcial.

La solució en TM2 és una locució verbal documentada (<<https://dizionario.internazionale.it/parola/mandare-in-bestia>>), que té el referent conceptual d'enrabiarse. És a dir, amb aquesta opció només es recull l'accepció de la fúria davant d'un fet, i no el de descoratjament, que també apareix en la UF del TO. Exactament com en TM1, hi ha diverses UF que indiquen el sentit de desistir com *alzare bandiera bianca* o *gettare la spugna*. Aquesta darrera, precisament, tindria una estructura i, en part, fins i tot una imatge més semblant a la UF de TO.

Com ja hem comentat en TM3, la solució s'acosta a l'emprada en TM1. Això no obstant, hi ha altres UF en el sentit de desistir, com ara *die Flinte ins Korn werfen*, *das Handtuch werfen* o *schmeißen*, etc., que haurien permès la utilització d'una UF en aquest context.

Finalment, en TM4, la solució és *И нет слов* [literalment, «i no hi ha paraules»]. Amb aquesta locució expressa el fet de quedar sense paraules per expressar el que li pareix. Està documentada a Fedosov i Lanickij (2003); tanmateix, el concepte és més limitat que el de TO.

Taula 8. Resum de les solucions en TM de *Saber de quin mal ha de morir* i anàlisi de tècniques i similitud

TO/TM	C.C.	C.E./C.Comp	Tècnica	Similitud
TO I que aquestes cases, per una persona que volgués comptar amb un sou segur, eren males cases, perquè la persona que hi treballava <i>no sabia mai de quin mal havia de morir</i> . (p. 94)	conèixer	Quina desgràcia li podia passar Neg+ V+SAdv+SP	UF- locució verbal	
TM1 Y que esas casas, para una persona que quisiera contar con un sueldo seguro, eran casas malas, porque la persona que trabajaba en ellas <i>no sabía nunca a qué atenerse</i> . (p. 37)	conèixer	Què li podia passar V+SAdv+SP	UF- locució verbal	ST
TM2 E queste case, per chi volesse far conto su un salario sicuro, non andavano bene. Perché chi ci lavorava <i>non sapeva mai di che male sarebbe morto</i> . (p. 52)	conèixer		Calc	SP
TM3 Und bei solchen Leuten ist natürlich jemand schlecht daran, der einen festen Lohn braucht, weil <i>man nie weiß, woran man ist</i> . (p. 117)	conèixer	Imatge de desconcert Refl+neg+V+ adv pron+ refl+V	UF- locució verbal	ST
TM4 ... и тех, кто ищет постоянный заработок, вряд ли такое устроит. Чего хорошего, приходишь <i>и не знаешь, за что хвататься</i> . (p. 48)	conèixer	Imatge de confusió V+OS	UF-locució verbal	ST

En català, aquesta UF té algunes variacions: *ningú sap de quin mal ha de morir* (Amades 1982: 1114; Farnès i Vidal Alcover 1992: 702), o simplement amb la forma *Saber de quin mal ha de morir* (Espinal 2006), amb el significat de saber amb antelació el resultat d'un afer. Per a Abril Español (1997: 74) i Balbastre i Ferrer (1992), l'equivalent en espanyol és *estar al cabo de la calle*.

En TM1, l'opció no ha estat la que suggereixen diversos diccionaris, sinó la de *no saber a qué atenerse*, que també és una locució verbal, amb la mateixa estructura; per tant, la similitud és total.

En TM2, es dona el cas que la solució coincideix totalment amb la de TO i la podrien definir com a calc, ja que en el sistema italià hi ha la UF *non sapere di che morte morire*, que té diverses variants, producte de la flexió del verb, com ara *voglio sapere di che morte devo morire* (<<https://www.treccani.it/vocabolario/morire>>), *non si sa di che morte si muore*, però que cap no coincideix exactament amb la UF de TO.

En TM3, la solució és una UF, *man nie weiß, woran man ist*, que reflecteix la incertesa del futur, tal com apareix en TO. Certament, en el sistema alemany hi ha altres UF amb aquest mateix referent conceptual (*wissen, wie der Hase läuft; wissen o merken, woher der Wind weht; wissen, wo der Hammer hängt; wissen, was die Uhr geschlagen hat; wissen, was die Stunde geschlagen hat*). Possiblement *wissen, wo der Hammer hängt* podria reflectir més el perill. No obstant això, podríem considerar la solució de TM3 com de similitud total.

En TM4, la solució és *не знаешь, за что хвататься* [literalment, «no saps a què agafar-te»] i té aquest referent conceptual de conèixer, o en aquest cas desconèixer, però amb un matís de confusió, de no saber què triar entre un munt de coses o problemes. També hi ha altres locucions, com ara *знать все обстоятельства* [literalment, «saber totes les circumstàncies»], *Понять в чем дело* [«entendre què passa»] (Levintova *et al.* 1985), però cap no tindria com a imatge el coneixement d'una possible desgràcia, sinó simplement el de ser coneixedor d'un fet o d'una possible situació.

El resum de la UF *el més calent és a l'aigüera*, es troba a la taula 9. En català, *el més calent és a l'aigüera* és la variant més comuna. Tanmateix, també n'hi ha una altra: *el més cuit és a l'aigüera* (Millà 2017). Tant l'una com l'altra tenen com a referent conceptual el d'un treball encara no començat (Rodríguez-Vida 1997), és a dir, que resta sense executar o que no hi ha res fet d'algun treball que hauria d'haver estat avançat (Espinal 2006).

En TM1, l'expressió *lo que faltaba para el duro* serveix per a expressar l'enuig per una situació que empitjora. Aquest és precisament el sentit en TO, després d'un dia de feina, en arribar a casa una nova complicació. No obstant això, els diccionaris *ad hoc* consideren que l'equivalent entre les llengües és *brilla por su ausencia, todo está por hacer* (Balbastre i Ferrer 1992), *estar todavía la pelota en el tejado* (Pomares 1997; Pàmies i Palou 2013).

En TM3, l'opció és una solució semblant, documentada a Duden (2013) i amb formes similars, com *Das fehlt mir gerade noch!*, que mostra una similitud total amb l'expressió en TO.

Taula 9. Resum de les solucions en TM d'*El més calent és a l'aigüera* i anàlisi de tècniques i similitud

	TO/TM	C.C.	C.E./C.Comp	Tècnica	Similitud
TO	Tot el dematí encerant i tapant forats de corc i arribo a casa i en comptes de trobar-hi la pau i l'alegria, trobo plors i drama. <i>l'el més calent a l'aigüera</i> . (p. 128)	Començat/ falta per fer	Imatge: El menjar per fer a la pica SN+ SP	UF-locució verbal	
TM1	Toda la mañana encerando y tapando agujeros de carcoma y llego a casa y en lugar de encontrarme paz y alegría, encuentro llanto y dramas. <i>Lo que faltaba para el duro</i> . (p. 52)	Enuig per una situació que empitjora	Imatge: part d'una totalitat SN	UF-locució interjectiva	ST
TM2	Tutta la mattina a lucidare e a tappare i buchi dei tarli, e vengo a casa e invece di trovarci pace e allegria, trovo pianti e drammi. <i>E da mangiare, niente</i> . (p. 70)	Faltar una cosa		paràfrasi	SN
TM3	Den ganzen Vormittag über hab ich nur Holzwurmlöcher zugekleistert, und anstatt zu Hause Ruhe und Fröhlichkeit zu finden, sehe ich ein einziges Jammertal. <i>Das hat gerade noch gefehlt!</i> (p. 164)	Enuig per una situació que empitjora	Imatge: part d'una totalitat Pro+V+Adv	UF-locució interjectiva	ST
TM4	Я с самого утра червоточины в чужих шкафах заделываю, в духоте сижу, а дома, значит, ни покоя, ни радости. <i>Развели тут, понимаешь, драмы!</i> (p. 65)		Situació incòmoda V+Adv+V+N	UF-locució verbal	SN

Tanmateix, la solució en les quatre traduccions es troba condicionat, en part, pel paràgraf anterior en què trobem la UF que analitzem. Així, tant en TM1 com en TM3 la solució és semblant a l'emprada en una solució anterior. En TO trobem: «... i quan va arribar en Quimet ens va trobar amb la cara rajant llàgrimes i va dir que només li faltava aquesta». Aquesta reportació de la intervenció de Quimet en diàleg indirecte ha estat traduït en TM1 per «... y cuando llegó el Quimet nos encontró con la cara chorreando lágrimas y dijo que sólo le faltaba eso». Aquesta solució és molt semblant a la que després s'utilitza amb *el més calent a l'aigüera*: *Lo que faltaba para el duro*. Aquesta mateixa actuació és la que es dona en TM3 amb solucions semblants: «... und als Quimet nach Hause kam,

fand der uns alle in Tränen aufgelöst, und da wurde er ärgerlich, er sagte, das hat mir gerade noch gefehlt!», i *Das hat gerade noch gefehlt!* Tanmateix, en TM2 i TM4 no es dona la mateixa duplicitat. Mentre que en la primera, tant en TM2 com en TM4, trobem formes semblants a les aparegudes en les dues traduccions anteriors, TM2: «... e quando arrivò Quimet ci trovò con la faccia rigata di lacrima e disse che gli mancava solo questo» i TM4: «Тут Кимет явился, увидел, что мы трое ревим, и как закричит: только этого мне не хватало! [literalment, «només em faltava això»]», en la traducció de la UF hi apareixen formes que representen clarament la interpretació dels traductors. D'una banda, en TM2, la solució, *E da mangiare, niente*, té una lectura lineal, allunyada de qualsevol UF. En aquest cas, el traductor posa en boca de Quimet la constatació de la idea sobre el personatge: un home masculista que quan arriba a casa després de treballar el que espera és que el menjar siga a taula. Al seu torn, en TM4, s'esdevé una cosa semblant, però simplement amb un reexpressió de la situació, *Развели тут, понимаешь, драмы!* [literalment, «Ja saps tot aquest drama»], però que en cap cas té una similitud amb la UF del TO. Possiblement, la solució hauria estat més adient amb una forma semblant a la de la frase anterior, *только этого мне не хватало* [literalment, «només em faltava això»], que és una UF clarament documentada (Fëdorov 2008), i que com la resta de les traduccions s'allunya de la imatge de la UF, però que sí que reflecteix el concepte de referència, en la mesura que no hi ha una locució amb els mateixos termes que en TO.

La UF, *quedar-se per a vestir sants*, té el seu resum a la taula 10.

Taula 10. Resum de les solucions en TM de *quedar-se per a vestir sants* i anàlisi de tècniques i similitud

Autor Trad.	TO/TM	C.C.	C.E./C.Comp	Tècnica	Similitud
TO	I que amb la fama que li feia, si no es casava amb ell s'hauria de quedar per vestir sants,	Quedar-se fadrí/na	Imatge: fer accions per a l'església V+SP	UF-locució verbal	
TM1	Y que con la fama que le ponía, si no se casaba con él tendría que <i>quedarse para vestir santos</i> , (p. 92)	Quedar-se fadrí/na	Imatge: fer accions per a l'església V+SP	UF-locució verbal	ST
TM2	E con quella fama, se non si sposava con lui, sarebbe <i>dovuta restare zitella...</i> (p. 119)	Quedar-se fadrí/na		UF-col·locacio	ST
TM3	Und mit diesem Ruf, den er ihr so anhängte, <i>wolle sie dann sowieso kein anderer mehr heiraten...</i> (p. 293)	Quedar-se fadrí/na		paràfrasi	SP
TM4	И раз по его милости столько разговоров, надо соглашаться, а то еще <i>останешься в старых девах</i> , не дай Бог.	Quedar-se fadrí/na	Imatge: vella fadrina V+SP	UF-locució verbal	ST

Aquesta UF, tot i el seu caràcter sexista en la mesura que s'aplica més a les dones, està molt estesa per tot el domini lingüístic. El referent conceptual és el de quedar una persona fadrina (Espinal 2006), però més referida a les dones que no als homes (Amades 1990). En TM1, apareix exactament la mateixa UF, per la qual cosa la similitud és total. En TM3, l'opció és la d'una paràfrasi; tanmateix, el sistema lingüístic té alguna locució com *den Anschluss verpassen* (Duden 2013), que resultaria més adient en aquest cas, per la qual cosa hauríem de parlar d'una similitud parcial.

Tant en TM2 com en TM4 el concepte es limita a la dona vella no maridada, sense els referents culturals que apareixen en el TO, però en cap dels dos sistemes lingüístics no hi ha una locució amb aquest component. Per tant, podríem dir que *restare zitella* expressa una similitud total, igual que en TM4 *останешься в старых девах* [literalment, «quedar-se a les velles donzelles»] apareix documentada (*старая дева*) a Fëdorov (2008).

Com hem pogut observar, certament un dels factors que pot determinar la similitud en la traducció de les UF és la proximitat entre sistemes lingüístics, atès que comparteixen molts elements culturals que sovint són la base sobre la qual es construeixen les imatges metafòriques de les UF. Així, en aquest petit tast d'exemples, comprovem que TM1 és la que presenta més casos de ST, però per aquest mateix criteri, hauríem de pensar que a l'encalç s'hi trobaria TM2 i, tanmateix, hi és TM3, que pertany a un context cultural europeu, però germànic. Certament, en el cas de TM4, el nombre de SN és dona més, fins i tot amb omissions, però que probablement tenen més a veure amb la validesa en conjunt de la traducció, cosa que un estudi ulterior d'aquesta traducció permetria comprovar.

Totes aquestes reflexions ens menen a considerar clarament un altre factor que en traducció esdevé cabdal, i és que la inexistència d'una UF en el sistema lingüístic amb la mateixa imatge i la mateixa estructura no significa que no trobem una UF (o, si no existeix) o una expressió que reculla la relació conceptual necessària per tal d'establir la tan necessària similitud. Això és el que hem comprovat, per exemple, amb *A bots i barrals* amb l'equivalent en rus *зарядил дождь*, que hem qualificat d'SP. La raó rau en el fet que, tot i que certament aquesta expressió en rus indica una pluja forta i persistent, hi ha la locució *льёт как из ведра*, que sí que recollia la imatge d'un recipient vessant aigua, com en TO. O també en el cas de TM1 amb la solució de *Lo que faltaba para el duro*, com a traducció de *I el més calent a l'aigüera*, que trasllada clarament el sentit d'enuig que apareixia en TO, i s'allunya, en part, del referent conceptual de la documentació a l'abast. I per posar un darrer exemple, la consideració de la col·locació *restare zitella* com a similitud total de *quedar-se per a vestir sants*, pot arribar a sorprendre si no es té en compte el nostre diagrama de flux, en què on aquesta similitud també està condicionada per l'existència en el sistema lingüístic de formes coincidents amb la UF de TO pel que fa a la imatge o la composició.

5. Conclusions

L'objectiu d'aquest treball era doble: d'una banda, la revisió de la conducta traductora de diverses UF aparegudes en *La plaça del Diamant* en una sèrie de traduccions a l'espanyol, a l'italià, a l'alemany i al rus; i, de l'altra, implementar en la revisió un instrument explicitat amb un diagrama de flux que posa les bases metodològiques per a una anàlisi rigorosa de la qüestió en altres obres.

Per tal de fer aquesta anàlisi ha calgut fer una revisió del concepte d'UF i de la traducció de les UF. En aquest darrer apartat s'ha conjuminat la relació entre l'existència de la UF des del punt de vista sistèmic i la seua concreció en el text. Així, hem dissenyat un quadre de flux que recull la doble possibilitat de traduir una UF per una UF o per una altra cadena de caràcters. Al seu torn, s'ha fet una distinció entre el tipus d'UF i les tres possibilitats que hi pot haver que la traducció de la UF no es corresponga amb una UF. En el primer cas, hem fet la distinció entre col·locacions, locucions i parèmies; en el segon, entre la còpia directa, la paràfrasi i l'omissió. A partir d'aquest nivell, ens trobem amb la circumstància que la solució emprada tinga una correspondència conceptual amb la UF del TO. En el cas que no l'esmentada correspondència es done, la similitud entre la UF del TO i la solució en TM és nul·la. En el cas contrari, si parlem d'una UF en TM, caldrà veure si la imatge a què fa referència i la composició de la UF es correspon amb les de la UF de TO, si es produeix aquesta correspondència parlariem d'una similitud total; si no fos així, caldria preguntar-se si hi ha una UF en el sistema lingüístic de TM que complira els requisits que havíem formulat en el pas anterior. Si la resposta fora afirmativa, la UF de TM tindria, per tant, una similitud parcial, mentre que si no existira la similitud, seria total.

Seguint aquest flux, per a cada solució en TM s'ha constatat l'existència o no d'alguna UF en el sistema de la llengua que complira els requisits formulats a l'hora de determinar el tipus de similitud. Així, després de revisar les deu UF en cadascuna de les traduccions, hem comprovat que tot i que certament la proximitat entre cultures de diversos sistemes lingüístics, com és en el nostre cas l'espanyol, facilita la traducció d'UF, perquè en molts casos té les mateixes UF (*quedar per vestir sants*), això no significa que no puguem qualificar de similitud total les solucions en TM de sistemes lingüístics més llunyans, com ara el rus, si el sistema disposa d'alguna UF amb el mateix referent conceptual o, si no hi és, fins i tot amb una paràfrasi que pugui assolir aquest nivell.

Atès que el treball està basat en UF aparegudes en *La plaça del Diamant* i apuntades per Mallabrè, seria força interessant que futurs estudis s'endinsaren en aquelles expressions, que apuntava aquest mateix estudiós, que no han estat analitzades en aquest estudi, les quals en molts casos tenen a veure més amb referents culturals, com *fer el vermut* o *llet Sila*. Però també aquelles altres amb una marcada petja cultural, com ara, *matar jueus* o *hereu escampa*, per esmentar-ne només un parell, que, a més, en determinades cultures poden tenir un biaix ideològic molt fort.

Referències bibliogràfiques

- ABRIL ESPAÑOL, Joan (1997). *Diccionari de frases fetes: Català-castellà, castellà-català*. 2a ed. Barcelona: Edicions 62.
- AMADES, Joan (1982). *Folklore de Catalunya*. Barcelona: Selecta.
- (1990). *Refranyer català comentat*. Barcelona: Selecta: Catalònia.
- BALBASTRE I FERRER, Josep (1992). *Nou recull de modismes i frases fetes. Català-castellà, castellà-català*. 6a ed. Barcelona: Pòrtic.
- BLAS NÚÑEZ, Amparo; ORIOLA VELLÓ, Frederic (2012). *El mirall pautat. Recull d'expressions i parèmies musicals en la tradició popular*. Gandia: Edicions Tívoli.
- BUENO, Nuria (2006). «Estrategias de traducción de las expresiones idiomáticas desde un punto de vista intercultural». A: BLANCO, Pilar; MARTINO, Pilar (eds.). *Traducción y Multiculturalidad*. Madrid: Universidad Complutense, p. 309-319.
- BUTRAGO, Alberto (2005). *Diccionario de dichos y frases hechas*. Madrid: Espasa.
- BURGER, Harald (2003). *Phraseologie: Eine Einführung am Beispiel des Deutschen*. 2a ed. E. Schmidt.
- (2007). «Semantic aspects of phrasemes». A: BURGER, Harald *et al.* (eds.). *Phraseologie = Phraseology. Ein internationales Handbuch der zeitgenössischen Forschung = An International Handbook of Contemporary Research*. Berlín; Nova York: De Gruyter, p. 90-109.
- CASARES, Julio (1992). *Introducción a la lexicografía moderna*. 3a ed. Madrid: CSIC.
- COLOMINA I CASTANYER, Joan (2000). «El dialecto murciano como resultado del contacto lingüístico medieval castellano-catalán». *Estudios de sociolingüística: Linguas, sociedades e culturas*, 1(1), p. 153-172
- CONCA MARTÍNEZ, María (ed.) (1988). *Els Refranys Catalans*. 1a ed. València: E. Climent.
- CONCA MARTÍNEZ, María; GUIA, Josep (2014). *La fraseologia. Principis, mètode i aplicacions*. Alzira: Bromera.
- CORPAS PASTOR, Gloria (1996). *Manual de fraseología española*. Madrid: Gredos.
- (2003). *Diez años de investigación en fraseología: Análisis sintáctico-semánticos, contrastivos y traductológicos*. Madrid: Iberoamericana.
- DELABASTITA, Dirk; LEFEVERE, André (eds.) (1996). *Wordplay and translation: Dedicated to the memory of André Lefevere (1945-1996)*. Manchester: St. Jerome.
- DUDEN (2013). *Duden Redewendungen: Wörterbuch der deutschen Idiomatik*. 4a ed. Berlín: Dudenverlag.
- DUHME, Michael (1995). «Lauschangriff und Rollkommando. "Einwortphraseologismen" in der Pressesprache am Beispiel des Nachrichtenmagazins FOCUS». A: BAUR, Rupprecht; CHLOSTA, Christoph (eds.). *Von der Einwortmetapher zur Satzmetapher. Akten des westfälischen Arbeitskreises Phraseologie. Parömiologie*. Bochum: Brockmeyer, p. 83-94.
- ESPINAL, María Teresa (2006). *Diccionari de sinònims de frases fetes*. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona; Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat; València: Publicacions de la Universitat de València.
- ESPINAL, María Teresa; MATEU, Jaume (2019). «Idioms and Phraseology». *Oxford Research Encyclopedia of Linguistics*. Oxford: Oxford University Press. <<https://doi.org/10.1093/acrefore/9780199384655.013.51>>
- ESPUNYES, Josep (2007). *Dites, locucions i frases fetes amb la correspondència en castellà*. Barcelona: Proa.
- FARNÈS, Sebastià; VIDAL ALCOVER, Jaume (1992). *Paremiologia catalana comparada*. Barcelona: Columna.

- FEDOSOV, I. V.; LANICKIJ, A. N. (eds.) (2003). *Frazeologičeskij slovar' russkogo jazyka*. Moscou: Junves.
- FONTANA, Joan; GARGALLO, José Enrique; PÀMIES, Víctor; UGARTE, Xus (2016). *Els refranys més usuals de la llengua catalana*. <http://dspace.uvic.cat/xmlui/bitstream/handle/10854/4551/artconlli_a2016_ugarte_xus_refranys_mes_usuals.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [Consulta: 20/05/2021].
- GINEBRA, Jordi (2000). «Sintaxi i fraseologia: els límits de les unitats fraseològiques verbals». A: SALVADOR, Vicent; PIQUER, Adolf (eds.). *El discurs prefabricat. Estudis de fraseologia teòrica i aplicada*. Castelló de la Plana: Publicacions de la Universitat Jaume I, p. 65-80
- (2003). «Fraseologia, concurrències lèxiques i llengua estàndard». A: PRADILLA, Miquel Àngel (ed.). *Identitat lingüística i estandardització*. Valls: Cossetània, p. 7-55.
- GUZMAN, Josep R. (2000). «Unitats fraseològiques i traducció en els textos teatrals: El Càntir trencat». A: SALVADOR, Vicent; PIQUER, Adolf (eds.). *El discurs prefabricat. Estudis de fraseologia teòrica i aplicada*. Castelló de la Plana: Publicacions de la Universitat Jaume I, p. 169-186.
- HURTADO ALBIR, Amparo (ed.) (2001). *Traducción y traductología: Introducción a la traductología*. Madrid: Cátedra.
- ISO (2015). *ISO 17100. Translation services: Requirements for translation services*. International Standardization Organization.
- KORHONEN, Jarmo (2002). «Typologien der Phraseologismen: ein Überblick». A: CRUSE, Alan et al. (eds.). *Lexikologie = Lexicology. Ein internationales Handbuch zur Natur und Struktur von Wörtern und Wortschätzen*. Berlín; Nova York: De Gruyter, p. 402-408.
- LAWICK, Heike van (2006). *Metàfora, fraseologia i traducció: Aplicació als somatismes en una obra de Bertolt Brecht*. Aquisgrà: Shaker Verlag.
- (2013). «Apunts sobre fraseologia i per a l'anàlisi traductològica d'unitats fraseològiques». A: BRACHO, Llum (ed.). *El Corpus COVALT. Un observatori de fraseologia traduïda*. Aquisgrà: Shaker Verlag, p. 129-161.
- (2018). «La idiomàticitat de cinegrames o gestos de negació i d'afirmació. Un estudi comparatiu alemany-català amb metodologia de corpus». *Cultura, Lenguaje y Representación*, 20, p. 255-267.
<<https://doi.org/10.6035/clr.2018.20.16>>
- LEIVA ROJO, Jorge (2012). «Fraseología, traducción y control de calidad: acerca de la (im) posibilidad de armonización de parámetros para la evaluación». *HEL: Histoire Épistémologie Langage*, 34(2), p. 89-105.
- LEÓN ARAÚZ, Pilar; CABEZAS GARCÍA, Melania (2021). «Term and translation variation of multiword terms». *MonTI. Monografías de Traducción e Interpretación*, p. 210-247.
<<https://doi.org/10.6035/MonTI.2020.ne6.7>>
- LEVINTOVA, E. et al. (1985). *Испанско-русский фразеологический словарь = Diccionario fraseológico espanyol-ruso*. Moscou: RusskiYazik.
- MALLAFRÈ, Joaquim (2008). «Més enllà de les fronteres». A: *Homenatge a Mercè Rodoreda*. Barcelona: IEC, p. 23-29.
- (2016). *Uns i altres. Literatura i traducció*. Tarragona: Edicions del Centre de Lectura.
- (2020). «Mercè Rodoreda, avui». *Estudis Romànics*, 42, p. 317-321.
<<https://doi.org/10.2436/20.2500.01.301>>
- MARCO, Josep (2004). «Les tècniques de traducció (dels referents culturals). Retorn per a quedar-nos-hi». *Quaderns. Revista de Traducció*, 11, p. 129-149.

- (2013). «La traducció de les unitats fraseològiques de base somàtica en el subcorpus anglès-català». A: BRACHO, Llum (ed.). *El Corpus COVALT. Un observatori de fraseologia traduïda*. Aquisgrà: Shaker Verlag, p. 163-215.
- MARTÍ ADELL, Cristofor (1988). *El Nostre refranyer*. Tavernes Blanques: L'Esquer.
- MARTÍ MESTRE, Joaquim (2017). *Diccionari de fraseologia: Segles XVII-XXI*. València: Universitat de València.
- MEDINA, Jaume (2014). *El parlar d'una família vigatana*. Barcelona: Llibres de l'Índex.
- MELLADO BLANCO, Carmen (2015). «Parámetros específicos de equivalencia en las unidades fraseológicas del español y el alemán». *Revista de Filología de la Universidad de La Laguna*, 33, p. 153-174.
- MILLÀ, L. (2017). *Cinc mil refranys catalans i frases fetes populars*. Barcelona: Llibres de l'Índex.
- MOGORRÓN HUERTA, Pedro (2021). «Multidisciplinary analysis of the phenomenon of phraseological variation in translation and interpretin». *MonTI. Monografías de Traducción e Interpretación*, 6, p. 7-35.
<<https://doi.org/10.6035/MonTI.2020.ne6.1>>
- MUÑOZ MEDRANO, Maria C. (2015). «Acerca de la equivalencia de los fraseologismos taurinos en los repertorios lexicográficos». *Moenia*, 21, p. 167-185.
- NEGRO ALOUSQUE, Isabel (2010). «La traducción de las expresiones idiomáticas marcadas culturalment». *Revista de Lingüística y Lenguas Aplicadas*, 5(1), p. 133-140.
<<https://doi.org/10.4995/rlyla.2010.762>>
- NEWMARK, Peter (1988). *Approaches to translation*. Nova York: Prentice Hall.
- OLTRA RIPOLL, Maria D. (2018). «La fraseologia com a tret estilístic en novel·les originals en anglès i les seues traduccions al català». *Caplletra. Revista Internacional de Filologia*, 65, p. 95-124.
<<https://doi.org/10.7203/caplletra.65.12613>>
- OSTER, Ulrike; LAWICK, Heike van (2013). «Anàlisi dels somatismes del subcorpus alemany-català». A: BRACHO, Llum (ed.). *El Corpus COVALT. Un observatori de fraseologia traduïda*. Aquisgrà: Shaker Verlag, p. 267-294.
- PÀMIES I RIUDOR, Víctor (2012). *Dites.cat. Locucions, frases fetes i refranys del català*. Barcelona: Editorial Barcanova.
- PÀMIES, Víctor; PALOU, Jordi (2013). *Els 100 refranys més populars*. 3a ed. Valls: Cossetània Edicions.
- PAVLOVA, N. A. (ed.). (2010). *Slovar' frazeologičeskich omonimov sovremennogo russkogo jazyka* Moscou: Flinta.
- PERRAMON, Sever (1979). *Proverbis, dites i frases fetes de la llengua catalana*. Barcelona: Ed. Millà.
- PIIRAINEN, Elisabeth (2012). *Widespread Idioms in Europe and Beyond*. Nova York: Peter Lang.
- PIIRAINEN, Elisabeth; BALÁZSI, József A. (2016). *Widespread idioms in Europe and beyond: Lexicon of common figurative units*, 2. Nova York: Peter Lang.
- POMARES, Joaquim (1997). *Diccionari del català popular i d'argot*. Barcelona: Edicions 62.
- RASPALL, Joana; MARTÍ I CASTELL, Joan (1996). *Diccionari de frases fetes*. Barcelona: Edicions 62.
- ROBLES I SABATER, Ferran (2008). «Les unitats fraseològiques en un text teatral: la traducció a l'alemany de *Combat* de Carles Batllé». *Quaderns de Filologia. Estudis literaris*, 13, p. 167-184.
- RODOREDA, Mercè (1962). *La plaça del Diamant*. Club Editor.

- (1979). *Auf der Plaza del Diamant*. Suhrkamp. Traducció de Hans Weiss.
- (1987 [1965]). *La plaza del Diamante*. Ediciones Orbis. Traducció d'Enrique Sordo.
- (2003 [1981]). Площадь Диамант. Терра-Книжный клуб. Traducció de E. Braiguinskoi. <http://loveread.ec/read_book.php?id=77167ip=1> [Consulta: 16/05/2021].
- (2008). *La Piazza del Diamante*. Traducció de Giuseppe Tavani. Roma: La nuova Frontiera.
- RODRÍGUEZ-VIDA, Susana (1997). *Diccionari temàtic de modismes*. Barcelona: Edicions 62.
- RUIZ GURILLO, Leonor (1996). «Una clasificación no discreta de las unidades fraseológicas del espanyol». A: WOTJAK, Gerd (ed.). *Estudios de fraseología y fraseografía del español actual*. Madrid: Iberoamericana, p. 13-38.
- (2005). «Las locuciones marcadoras del español: análisis y aplicaciones». A: ALMELA, R. et al. (eds.). *Fraseología contrastiva*. Murcia: Servicio de Publicaciones de la Universidad de Murcia, p. 241-257.
- (2001). *Las locuciones en español actual*. Madrid: Arco: Libros.
- SALVADOR, Vicent (2000). «Idiomàticitat i discurs prefabricat». A: SALVADOR, Vicent; PIQUER, Adolf (eds.). *El discurs prefabricat. Estudis de fraseologia teòrica i aplicada*. Castelló de la Plana: Publicacions de la Universitat Jaume I, p. 19-31.
- SANCHO CREMADES, Pelegrí (1999). *Introducció a la fraseologia. Aplicació al valencià col·loquial*. València: Denes.
- SINCLAIR, John (1996). «The search for units of meaning». *Textus*, IX, p. 75-106.
- TORRENT-LENZEN, Aina (2012). «Los conceptos relativos a la equivalencia traductora en el campo de la fraseología: revisión crítica y propuestas». A: LAWICK, Heike van; JURKU, Brigitte (eds.). *Übersetzen als Performanz. Translation und Translationswissenschaft in performativem Licht*. Berlín; Viena: Lit Verlag, p. 273-286.
- VELASCO MENÉNDEZ, Josefina (2010). «La aportación de V. V. Vinogradov al desarrollo de la fraseología rusa». *Eslavística Complutense*, 10, p. 125-134.
- VERDEGAL, Joan (2013). «Les unitats fraseològiques somàtiques franceses i catalanes». A: BRACHO, Llum (ed.). *El Corpus COVALT. Un observatori de fraseologia traduïda*. Aquisgrà: Shaker Verlag, p. 217-265.
- VINAY, Jean P.; DARBELNET, Jean (1958). *Stylistique comparée du français et de l'anglais*. Mont-real: Didier.
- WU, Fan (2014). *La fraseología en chino y en español: caracterización y clasificación de las unidades fraseológicas y simbología de los zoónimos. Un estudio contrastivo*. Tesis doctoral. Madrid: Universidad Autónoma de Madrid. <<https://repositorio.uam.es/handle/10486/663035>> [Consulta: 15/05/2021].
- (2018). «Acerca de la equivalencia y traducción fraseológica: un enfoque contrastivo español-chino». A: RANGPONSUMRIT, Nunghatai et al. (eds.). *Actas del IX Congreso Internacional de Asociación Asiática de Hispanistas. SinoELE*. Bangkok: Tamkang University, p. 1091-1099.
- ZABALBEASCOA, Patrick (2004). «Translating non-segmental features of textual communication: The case of metaphor within a binary-branch analysis». A: HANSEN, Gyde; MALMKJÆR, Kirsten; GILE, Daniel (eds.). *Claims, Changes and Challenges in Translation Studies. Selected contributions from the EST Congress, Copenhagen 2001*. Amsterdam; Filadèlfia: John Benjamins Publishing Company, p. 99-111. <<https://doi.org/10.1075/btl.50.09zab>>
- ZULUAGA, Alberto (1980). *Introducción al estudio de las expresiones fijas*. Frankfurt: Lang.

-
- (1992). «Spanisch: Phaseologie. Fraseología». A: HOLTUS, Günter; METZELTIN, Michael; SCHMITT, Christian (eds.). *Lexikon der Romanistischen Linguistik*, 6(1). Tübingen: Max Niemeyer Verlag, p. 125-131.
- (2001). «Análisis y traducción de unidades fraseológicas desautomatizadas». *PhiN*, 16, p. 67-83. <<http://web.fu-berlin.de/phn/phin16/p16t5.htm>> [Consulta: 23/03/2021].